

Glagoljski Zbornik XV. st., Ruska nacionalna biblioteka, Zbirka Ivana Berčića, f. 67, Berčić br. 5; transliteracija i komentari: Svetlana Olegovna Vialova, urednica: Anica Nazor; izdavači: Stalna izložba crkvene umjetnosti Zadar, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2017.

Kada spominjemo hrvatski kulturni i nacionalni identitet, neizostavno kao jednu od glavnih odrednica ističemo glagoljaštvo. Tragove te bogate hrvatske baštine čuvaju mnoge knjige i rukopisi, ali se sve ne nalaze u domovini. Naime, osim u Hrvatskoj, naša glagoljska pisana baština pohranjena je u čak 24 države, u šezdesetak gradova, većinom u nacionalnim knjižnicama i muzejima.

Najveća zbirka hrvatskih glagoljskih spomenika izvan Hrvatske smještena je u Ruskoj nacionalnoj knjižnici u Sankt-Peterburgu. Riječ je dakako o čuvenoj Berčićevoj zbirci. Ivan Berčić (1824. – 1870.) bio je svećenik i znanstvenik te pravi član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Za svog kratkog života prikupio je drugu po veličini do danas poznatu zbirku glagoljskih rukopisa i ulomaka iz tiskanih knjiga. Nakon njegove smrti zbirku je njegov otac Mihovil ponudio na prodaju Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti. Međutim, Akademija je tu ponudu odbila jer tada nije imala dovoljno novaca (600 fiorina). Slično je bilo i s Narodnim muzejom u Pragu. Naposljetku, Ruska javna biblioteka (danas Ruska nacionalna biblioteka) u Sankt-Peterburgu, koja je u to vrijeme bila značajno središte za prikupljanje i proučavanje slavenskog gradiva, isplatila je traženu svotu novaca te 1872. godine otkupila zbirku. Berčićeva ostavština u Sankt-Petersburgu sastoji se od pet glagoljskih kodeksa-obrednika i zbornika iz 16. stoljeća, 154 fragmenta zbornika, brevijara, misala, apokrifa, životopisa, lucidara, pouka i stihova od 13. do 16. stoljeća te niza dokumenata iz razdoblja 16. – 18. stoljeća.

Poznato je da je tu zbirku 1912. godine prvi popisao te ukratko opisao Ivan Milčetić. Međutim, trebalo je proći četrdesetak godina da se te njegove zabilješke i objave u *Radovima Staroslavenskog instituta*.

Ta za Hrvate dragocjena zbirka glagoljskih spomenika bila bi i dalje nedostupna hrvatskoj znanstvenoj javnosti da nije bilo Svetlane Olegovne Vialove, više znanstvene suradnice u odjelu RNB (1929. – 2015.) i njezina znanstvenog djelovanja te svesrdnog nastojanja da se Berčićeva ostavština s faksimilnim izdanjima s vrijednim popratnim tekstovima i tiska.

To se prvenstveno odnosi na Vialovino priređivanje velike monografije *Glagoljski fragmenti Ivana Berčića u Ruskoj nacionalnoj biblioteci / Faksimili*, tiskane 2000. godine u izdanju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Ruske

nacionalne biblioteke iz Sankt-Peterburga i Staroslavenskog instituta u Zagrebu. U posebnoj knjizi znanstvenica je na ruskom jeziku opisala Berčićeve fragmente.

Još jedno kapitalno djelo iz ostavštine Ivana Berčića koje je Svetlana Olegovna Vialova priredila 2016. godine publicirano je u Hrvatskoj. To je GLAGOLJSKI ZBORNİK XV. ST. / Ruska nacionalna biblioteka / Zbirka Ivana Berčića, f. 67, Berčić br. 5. Osim spomenute ruske znanstvenice, za tiskanje Berčićeva Zbornika danasve su zaslužni akademkinja Anica Nazor, koja je pregledala transliteraciju i napisala proslav, i mons. dr. sc. Pavao Kero, koji se založio da se Zbornik tiska u nizu *Monumenta glagolitica Archidioecesis Iadertinae*, vol. XX. Kao izdavači pojavljuju se Stalna izložba crkvene umjetnosti i Sveučilište u Zadru.

Ova vrijedna publikacija sastoji se od dvije knjige istih dimenzija (16,5 x 13,5 cm) objedinjene kartonskom futrolom. U prvoj knjizi nalaze se veoma kvalitetni faksimili 77 cjelovitih listova i jednog djelomičnog koji pružaju izuzetnu priliku potencijalnim istraživačima da prouče grafematičke i grafetičke osobitosti ovog zbornika.

U drugoj knjizi, naizmjenice pisanoj na ruskom i hrvatskom jeziku, nižu se sljedeći tekstovi: Предисловіе / Proslav, Введение / Uvod, Содержание и транслитерация / Sadržaj i transliteracija. Proslav je napisala akademkinja Anica Nazor u kojem spominje Berčićovo prikupljanje vrijedne građe, način na koji je zbirka dospjela u Sankt-Peterburg te ističe veliki doprinos Svetlane Olegovne Vialove u znanstvenom valoriziranju Berčićeve ostavštine i njezinu nastojanje da se tiskajući vrati u Hrvatsku. Akademkinja u Proslavu napominje kako je evidentno da zbornik pripada zadarskom kraju. Također nas izvješćuje o dijelovima Zbornika i u kojim su publikacijama pojedini dijelovi do sada objavljeni. Tako doznajemo da su dijelovi ovog zbornika objavljeni u Štefanićevoj hrestomatiji *Hrvatska književnost srednjega vijeka* (1969.), u radu Biserke Grabar *Legenda o svetom Aleksiju u hrvatskoj srednjovjekovnoj književnosti* u časopisu *Slovo* (1977.) te u knjizi *Hrvatsko srednjovjekovno pjesništvo* autora Amira Kapetanovića, Dragice Malić i Katarine Štrkalj Despot (2010.).

Svetlana Vialova u Uvodu napominje da je Zbornik iz Berčićeve zbirke jedan od sedam očuvanih zbornika iz 14. – 15. st. što mu daje izuzetnu važnost. Također daje veoma korisne kodikološke napomene. Tako doznajemo da su svi tekstovi pisani u jednom stupcu, a samo se na listovima 30 – 33 mogu uočiti dva stupca, da se može prepoznati barem sedam pisara, da su tekstovi pisani staroslavenskim jezikom hrvatske redakcije te da su listovi 56 – 61 pisani kurzivom. Također, Vialova spominje i rijetke crteže u Zborniku. Na 18. stranici nalazi se crtež ribe i ispružene ruke, a na 26. str. prikaz Djevice Marije kako kleči, a upravo je taj crtež Frane Paro iskoristio u dizajniranju korica. Vialova u Uvodu također spominje

kako je osim cjelovitog zbornika Ivan Berčić otkrio i očuvao devet ulomaka iz XV. st. koji su po njezinu mišljenju odlomci četiriju nesačuvanih zbornika. Za fragmente tih zbornika Vialova je dala kodikološke napomene te kao da time poziva znanstvenike da ih se što prije prouči te da tragaju za izgubljenim dijelovima kako bi ih učiniti cjelovitijima.

Glagoljski Zbornici su najvažniji tekstovi glagoljske neliturgijske književnosti i prave su antologije srednjovjekovnog štiva raznovrsnog duhovnog i religioznog sadržaja. Bili su namijenjeni teološkom obrazovanju svećeničkog pomlatka, učenju i pouci duhovnicima u samostanima. Tematski su strukturirani vrlo raznovrsno, što se može uočiti i u Berčićevu zborniku br. 5 u kojem se nalaze apokrifi o antikristu (o svršetku svijeta), o djelima apostola Andrije i Mateja u gradu ljudoždera, o Abrahamovoj smrti; čitanja o pokajanju grijeha, o blaženom Eustahiju; dva tumačenja molitve Oče Naš te Starog i Novog zavjeta. Nadalje, u zborniku se nalaze još i legende o sv. Mavru, o sv. Aleksu, o sv. Makariju, o obitelji svete Ane; propovijedi o sudnjem danu, na Božić, na Blagovijest, s prepričanim dijelovima Knjige o Esteri. Također, sadržane su pjesme o uznesenju Marijinom, o Mihailu preblaženom te pučka, božićna i sprovodna pjesma. Još se u zborniku nalaze pripovijesti o časnom junaku Amenu, o zlim ženama; molitva Djevi Mariji; pouke ili upute o ponašanju i o odbijanju ispovijedi bludnog grijeha. Nisu izostavljene, za srednjovjekovnu književnost veoma popularne, teme prepiranja đavla s Isusom, kao i duše s tijelom uz koje se vezuju vizije sv. Bernarda.

Transliteracija je dosljedno provedena po ustaljenim načelima kako je uobičajeno u radovima koje objavljuje Staroslavenski institut. Također, veoma je važno da je izvorni tekst prenesen stranicu na stranicu, redak na redak, što potencijalnim budućim istraživačima omogućuje lakše snalaženje i dakako preciznije citiranje pojedinih primjera iz Zbornika.

Ova monografija zasigurno će pomoći boljem poznavanju i vrednovanju hrvatske srednjovjekovne književne, poučne i druge građe, proučavanju povijesti hrvatskog jezika i pridonijeti razumijevanju društveno-povijesnih i općenito kulturoloških osobitosti života na ovim prostorima u 15. stoljeću. Monografija, kao što smo prije istaknuli, sadržava faksimile rukopisa i transliteraciju čime je ostvarena pretpostavka za daljnje istraživanje ove vrijedne rukopisne građe koja će bez svake sumnje privući pozornost znanstvenika različitih znanstvenih interesa.

Ivica Vigato